

АЛТЕРНАТИВИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ

XXI ВЕК

ИНСТИТУТ ЗА
ИКОНОМИЧЕСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ
при БАН

КЛУБ „ИКОНОМИКА 2000“

ВИСШЕ
УЧИЛИЩЕ ПО
МЕНИДЖМЪНТ

АЛТЕРНАТИВИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК: ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ, РЕШЕНИЯ

Сборникът се издава по повод на 25-годишнината от основаването на
Клуб „Икономика 2000“

София, 2016

СЪДЪРЖАНИЕ

Сборникът АЛТЕРНАТИВИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ХХІ ВЕК: ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ, РЕШЕНИЯ включва докладите, представени пред Академичния форум „Икономика“, състоял се от 30 септември до 2 октомври 2015 г. в КК „Златни пясъци“, Варна.

АЛТЕРНАТИВИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ХХІ ВЕК: ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ, РЕШЕНИЯ

Първо издание, 2016

Научни редактори: Георги Шопов, Спартак Керемидчиев

Редактор: Мария Георгиева

© Клуб Икономика 2000

ISBN: 978-954-90138-3-2

Увод	5
ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ	7
Митко Димитров - Икономическият растеж в България – алтернативи, възможности и политика	9
Румен Аврамов - Разсъждавайки върху икономиката на Прехода	25
Гарабед Минасян - Българската икономика в криза: причини и решения	40
Даниела Бобева - Дебалансирана ли е българската икономика? - отговорът на новия европейски механизъм за ранно предупреждение	57
Ле Дък Лиу - Икономическият модел на развитие на СР Виетнам	74
ИКОНОМИЧЕСКАТА ТЕОРИЯ В ТЪРСЕНЕ НА НОВИ ПАРАДИГМИ	79
Росица Чобанова - Новата икономическа концепция за интелигентна специализация на Форте и концепцията за иновативност на националната икономика: общо и специфично	81
Пламен Чипев - Неокласическата парадигма и проблемът за „Фирмата“	92
Боян Славенков - Икономическата философия на прехода и нейните критичности	105
Катерина Войческа - Лихвите като градивен и обясняващ елемент на икономическите основи на обществото	118
ГЛОБАЛИЗАЦИЯ, ПОЛИТИЧЕСКИ, ИКОНОМИЧЕСКИ И ЕКОЛОГИЧНИ КРИЗИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	131
Стефан Петранов - Съюз на капиталовите пазари - Европейска утопия или реална възможност?	133
Едуард Маринов - Търговски отношения на държавите от Югоизточна Европа с Африка	144
Недялко Несторов - Иконометричен модел на изменението на българския БВП по метода на разходите за крайно потребление	155
Мария Коцева-Тикова, Милкана Мочурова-Георгиева - Зелена енергия в България: политики и възможности за устойчиво развитие	162
Юлияна Яркова, Емил Мутафов - Идентифициране на факторите за местното развитие: ракурсът на селските райони	173
ПРЕДПРИЯТИЯТА НА ХХІ ВЕК	193
Спартак Керемидчиев - Контури на предприятието на бъдещето	195
Яница Димитрова - Модерни тенденции за развитието на компанията	207
Радостина Телериг Бакърджиева - Корпоративната социална отговорност в България	216
ПАЗАР НА ТРУДА И СОЦИАЛНА ПОЛИТИКА	227
Искра Белева - Социално-икономическите предизвикателства на 21 век и пазарът на труда в България	229
Йордан Христосков - Фискална консолидация и социални императиви	243
Георги Шопов - Социални реформи в България – примери, предпоставки, изследвания	254
Людмила Векова - Социалното предприемачество - концепции и възможности за реализация в социалната сфера	266

ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОТНОШЕНИЯ НА ДЪРЖАВИТЕ ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА С АФРИКА

Въведение

Европа и Африка са съседи – континенти, свързани от обща история, култура и географска близост, както и от активен обмен на икономическо и политическо ниво. Сътрудничеството между Европа и Африка отразява богатата и разнообразна природа на отношенията между двата континента, отразявайки и сегашните икономически и политически реалности. Африка е извън традиционната търговска политика на ЕС, най-вече поради факта, че почти всички държави на континента са развиващи се.

Преференциалните търговски режими, които ЕС прилага спрямо развиващите се държави, се опират на два основни стълба. Единият е Общата система за преференции (ОСПр) - това е самостоятелна търговска договореност, чрез която ЕС предлага преференциален достъп до своя пазар за определени чуждестранни стоки без изискване за реципрочност под формата на намалени или нулеви мита. Вторият стълб са споразуменията за икономическо партньорство (СИП) с региони от Африка, Карибския и Тихоокеанския басейн.

СИП са споразумения за търговия и сътрудничество за установяване на нов търговски режим между ЕС и страните от Африка, Карибите и Тихоокеанския басейн (АКТБ). Те са създадени с цел установяването на съвместими със СТО, ориентирани към икономическо развитие реципрочни търговски споразумения между Европа и нейните традиционни търговски партньори сред развиващите се страни, като същевременно насърчават регионалната интеграция, подобряването на търговския капацитет и други интервенции за подпомагане на партньорите в развиващите се региони. СИП първоначално са предназначени за създаване на изцяло нова рамка за търговските потоци и инвестициите между ЕС и страните от АКТБ, подпомагайки и стимулирайки наред с други положителни фактори регионалната интеграция между държавите от АКТБ. Последните са групирани в седем региона: пет в Африка, един в Карибско море и един в Тихия океан.

ЕС е жизненоважна дестинация за износа на Африка – той е не само източник на чуждестранни инвестиции, но и съществен фактор за интеграцията на континента в глобалната икономика. Същевременно, въпреки че много от африканските страни са малки и слаборазвити, взети заедно, тези от тях, с които ЕС води преговори за сключване на споразумения за икономическо партньорство (СИП), заемат едно от водещите места като търговски партньор на Съюза – за 2013 г. те се нареждат на 5-о място по общ обем на търговските потоци, с дял от 4.8% и стойност от 165 млрд. евро. От такава гледна точка, при вноса африканските страни са шести след Китай, Русия, САЩ, Швейцария и Норвегия с дял от 5.1% (86 млрд. евро), а при износа - пети след САЩ, Китай, Швейцария и Русия с 4.6% (79 млрд. евро).²

Обща характеристика на търговските отношения на ЕС с регионите за сключване на Споразумения за икономическо партньорство в Африка

Африканските държави, участващи в преговори за сключване на СИП, осъществяват малко над половината от търговията на континента с ЕС (51,4%). За същата година вносът на Съюза от тях е близо 86 млрд. евро, а износът – 79 млрд. евро. Двата показателя са близки и като дялове от търговията на ЕС с Африка – съответно 51% и 52%. За периода 2003-2013 г. износът нараства по-бързо от вноса и като стойност – съответно с 41 млрд. евро (2.1 пъти) и с 42 млрд. евро (малко над 2.15 пъти).

През 2009 г. и при двата показателя се наблюдава спад (19 млрд. евро при вноса и 11 млрд. евро при износа), свидетелстващ за отражението на кризата в Еврозоната, най-вече от гледна точка на свиването на вноса на ЕС от държавите от Субсахарска Африка. През следващите години обаче този спад е компенсиран - при износа още през 2010 г., а при вноса – през 2011 г. Към края на разглеждания период стойността на износа се запазва на относително постоянно ниво, нараствайки с по-бавни темпове, отколкото преди 2009 г. – едва с 3 млрд. евро (4%) от 2011 до 2013 г. При вноса е налице сериозно увеличение през 2012 спрямо предходната година (9 млрд. евро), но през 2013 г. и тук обемът на търговията се връща до равнищата от 2011 г.

Очертаните тенденции са сходни с тези в общата търговия на ЕС, макар че в сравнение със Съюза търговските потоци със Субсахарска Африка нарастват малко по-бързо - с 29% при вноса и 14% при износа. Това води и до повишаване на дела на африканските страни, обхванати от преговори за сключване на СИП, в общата търговия на ЕС – от 4.3% през 2003 до 4.8% през 2013 г., като увеличението при вноса е по-съществено и като дял, отколкото при износа – съответно с 0.7 и 0.4 процентни пункта. Това е резултат и от факта, че за разлика от вноса от африканските държави, след увеличението през 2012 г. през 2013 общият внос на ЕС спада под нивата от 2011 г.

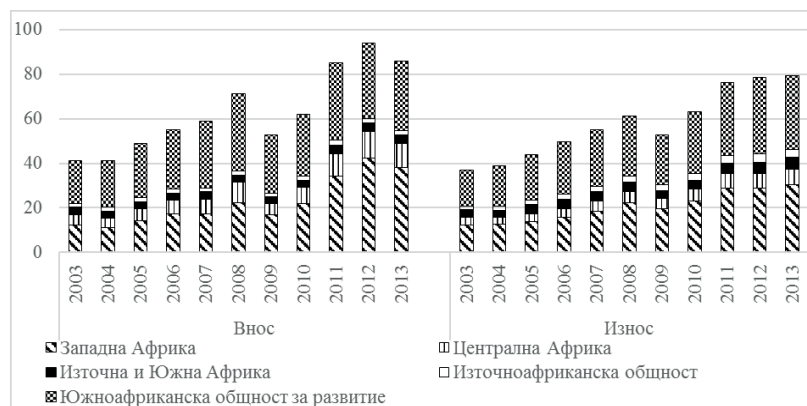
¹ Едуард Маринов е асистент доктор в Института за икономически изследвания при БАН.

² Източник на всички данни е Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, последно посетен на 1.09.2015.

За 2013 г. най-големият търговски партньор на ЕС сред регионите от континента за сключване на Споразумения за икономическо партньорство е този на Западна Африка (виж фиг. 1) – 69 млрд. евро (2% от общата търговия на Съюза), следван от Южноафриканската общност за развитие – 64 млрд. евро (1.9%). Значително по-ниски са стойностите на търговските потоци с регионите на Централна Африка – 17 млрд.евро (0.5%), Източна и Южна Африка – 9 млрд. евро (0.3%) и Източноафриканската общност – близо 6 млрд. евро (0.2%).

Подобно е положението при вноса – тук Западна Африка е с дял от 44% от вноса от ЕС сред регионите от континента (38 млрд. евро), Южноафриканската общност за развитие – с 36% (31 млрд. евро), Централна Африка – 12% (12 млрд. евро), Източна и Южна Африка – 5% (4 млрд. евро), а ЕАС – 3% (2 млрд. евро). Не така стоят нещата при износа – ЕС продава най-много на Южноафриканската общност за развитие – 33 млрд. евро (42% от износа за Субсахарска Африка), следвана от Западна Африка – 30 млрд. евро (38%), а трите по-малки региона запазват позициите си съответно със 7.5 млрд. и 4 млрд.евро, като разликата е в дяловете им – респ. 9.6% и 4%.

Фигура 1. Външнотърговски потоци между ЕС и регионите за сключване на СИП (млрд. евро)

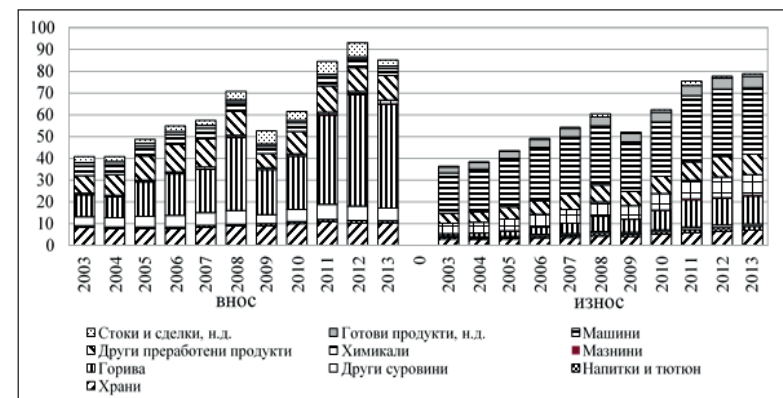

Източник: Eurostat.

През 2013 г. в търговията на Африка основно място заемат горивата (41%, 130 млрд. евро), следвани от машините (21%, 66 млрд.евро), другите преработени продукти (11%, 36 млрд.евро), храните (8%, 27 млрд.евро) и химикалите (7%, 23 млрд.евро). Вносът е концентриран предимно в продукти от първичния сектор - доминират горивата (64%, 107 млрд. евро), следвани от другите преработени продукти и храните (по 8%). Износът е сравнително по-диверсифициран, като водещи са машините (36%, 56 млрд. евро), следвани от горивата и другите преработени продукти (по 15%), химикалите (12%), храните (9%) и разнообразните готови продукти (7%).

Подобна е и стоквата структура на търговията на ЕС с държавите от Африка, включени в рамките на преговори за сключване на СИП (виж фиг. 2) – и тук първото място е за горивата (37%, 60 млрд. евро), следвани от машините (21%, 34 млрд.евро), другите преработени продукти (12%, 21 млрд.евро), храните (11%, 17 млрд.евро) и химикалите (7%, 11 млрд.евро). Характерно е, че вносът на горива е с малко по-нисък дял от общия внос на ЕС (56%) за сметка на по-сериозното място на другите преработени продукти и храните (по 13%), докато структурата на износа е идентична с тази при търговията с целия континент – разликите при отделните продуктови групи са в рамките на 1-2 процентни пункта.

Фигура 2. Стокова структура на търговията на ЕС с държавите от Африка за сключване на СИП (2003-2013, млрд. евро)

Източник: Eurostat.

Общо търговията с държавите от АКББ заема малко повече от половината от тази с цяла Африка (51%), но при отделните стокви групи са налице доста отклонения – най-голям е дялът на неклаифицираните стоки и сделки (86%), напитките и тютюна (81%), другите суровини и храните (по 64%), а най-малък – на мазнините и разнообразните готови продукти (по 37%). Тези отклонения са по-силно изразени при вноса, където напитките и тютюнът и неклаифицираните стоки и сделки, идващи от Субсахарска Африка, заемат почти целия обем на вноса от Африка (съответно 98 и 96%). Висок е и дялът на другите суровини и другите преработени продукти (по 84%) и храните (77%), докато при мазнините той е едва 20%, а при разнообразните готови продукти – 15%. Само три продуктови групи се отклоняват сериозно от общия дял при износа – и тук най-голям дял имат напитките и тютюнът (73%) и неклаифицираните стоки и сделки (67%), но с най-малък са другите суровини (30%).

Субсахарска Африка заема по-съществено място в общата извънобщностна търговия на ЕС при храните (11%), горивата (10%) и напитките и тютюна (8%). Това са водещите групи стоки по този показател при вноса (съответно 12%, 14% и 10%), следвани от другите суровини (9%) и другите преработени продукти (7%), докато при износа по-голям дял имат горивата (10%), храните (9%) и мазнините (8%).

Въпреки че общият обем на вноса и износа на ЕС за африканските държави от АКТБ е почти еднакъв през 2013 г. (съответно 86 и 80 млрд. евро), са налице сериозни разлики в търговския баланс по отделните групи стоки – салдото е силно положително при машините (27 млрд. евро), химикалите (8 млрд. евро) и разнообразните готови продукти (4 млрд. евро) и със значително негативно изражение при горивата (35 млрд. евро), храните (6 млрд. евро) и другите суровини (5 млрд. евро).

За периода 2003-2013 г. най-много се увеличава търговията с горива (49% средногодишно, общо с 49 млрд. евро). При всички останали стокови групи повишаването е доста по-слабо (15-20%), като най-бавно расте търговията с машини и разнообразни готови продукти (13% средногодишно). Въпреки това, съществен като стойност е ръстът при машините (11 млрд. евро), другите суровини (8 млрд. евро), храните и химикалите (по 6 млрд. евро). Горивата са продуктовата група, при която е налице най-голямо повишение както при вноса, така и при износа (съответно 5 и 13 пъти). По-сериозното измерение при износа се дължи на по-ниската стойност за началните години на периода – под 1 млрд. евро, докато при вноса тя е малко над 10 млрд. евро. Голямото нарастване на стойността на търговията с горива може да бъде обяснено донякъде с чувствителното покачване на цените на тези суровини на световните пазари, но влияние оказва и сключването на дългосрочни концесии и договори между някои от държавите в ЕС и тези в Субсахарска Африка. При всички останали продукти ръстът при износа за разглеждания период е 2-2.5 пъти, като в стойностно изражение най-сериозен е при машините (12 млрд. евро), химикалите и другите преработени продукти (по 5 млрд. евро) и храните (4 млрд. евро). Много по-слабо е увеличението на вноса – около 11-13% средногодишно за всички продукти с изключение на горивата (43%, 37 млрд. евро), другите преработени продукти (25%, 3 млрд. евро) и храните (19%, 2 млрд. евро), а при машините, разнообразните готови продукти и некласифицираните друге стоки и сделки дори се наблюдава намаляване на вноса – с 0.5-1 млрд. евро за целия период.

Място на страните-членки на ЕС от Югоизточна Европа в търговските отношения на ЕС с регионите за сключване на СИП в Африка

Държавите от Югоизточна Европа (ЮИЕ) имат относително малък дял от търговията на ЕС с Африка – 3.7% за 2013 г. (11.8 млрд. евро), като той е значително по-висок при износа (5.9%), отколкото при вноса (1.6%). Износът е и с доста по-големи стойности, превишавайки вноса над 3 пъти – съответно 9 млрд. евро и 2.7 млрд. евро за 2013 г.

Най-активни в търговията с Африка са Полша (24.4% от обема на търговията на ЮИЕ), Румъния (20.5%) и Чехия (13.7%), а България е на четвърто място с 10.3%. При вноса безспорен лидер е Полша (33.1%), следвана от Румъния, Чехия и Словения (с по около 13%) и България (8.6%), а сред най-големите износни дестинации са Румъния (22.7%) и Полша (21.8%), следвани от Чехия (13.9%), Унгария (11.9%) и България (10.8%). Единствената държава от ЮИЕ, която има по-сериозно присъствие (над 1%) в стойността на търговията на ЕС с държавите в Африка, е Полша (1.1%) с 0.8% от вноса и 1.4% от износа на ЕС за континента.

Съществени са разликите в динамиката на търговията на страните от Югоизточна Европа с Африка – средногодишно обемът на търговията се увеличава близо три пъти по-бързо от този на ЕС-28 (съответно 28 и 10%), но процесът не протича равномерно – наблюдават се сериозни разминавания за отделните държави. Най-бързо се покачва търговията на България (70% средногодишно, общо нарастване от близо 1.1 млрд. евро), а най-голяма като стойност е промяната за Полша (2 млрд. евро), където обаче темпът на растеж е доста по-нисък (22% средногодишно) и Румъния (2 млрд. евро), като тук увеличението е доста по-значително (43% средногодишно). Следват Чехия (1.2 млрд. евро, 26% средногодишно), Унгария и Словения (съответно 0.8 и 0.7 млрд. евро, 20% и 35% средногодишно). При държавите от ЮИЕ не се наблюдава съществена промяна на обема на търговията в резултат от глобалната финансова криза. Минимален спад (300 млн. евро), и то само по отношение на вноса, е налице единствено през 2009 г., но той е компенсиран още през следващата година от чувствително по-голямо нарастване (1.2 млрд. евро, 18% спрямо 2009 г.).

Съществени са разликите при износа и вноса – започвайки от почти еднаква стойност от около 1.5 млрд. евро през 2003 г., първият показател нараства близо 6 пъти, а вторият – едва 2 пъти през разглеждания период, което се отразява и върху стойностното им изражение през 2013 г. И тук са налице сериозни разлики между отделните държави от ЮИЕ – най-бързо се повишава износът на Литва (83% средногодишно), следвана от България (73%), Словения (67%) и Словакия (60%), а най-бавно – на Полша (32%), Естония и Унгария (по 39%). Стойността на нарастването пък е най-голяма за Румъния (1.7 млрд. евро), Полша

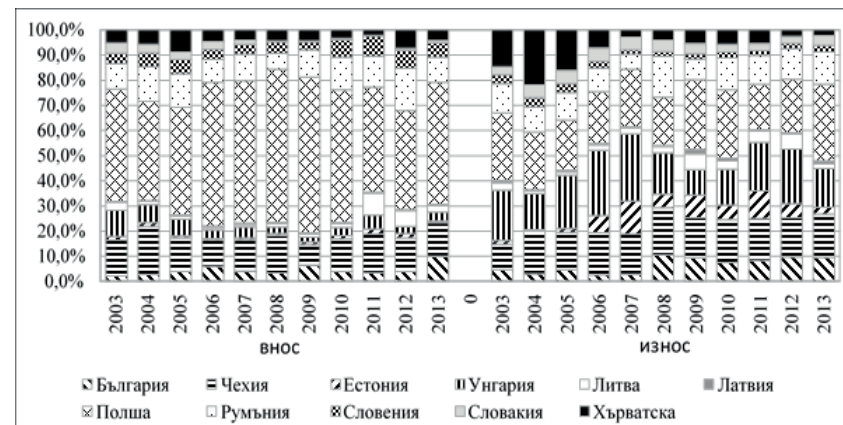
(1.6 млрд.евро), Чехия (1.1 млрд.евро) и България (0.9 млрд.евро). България е единствената държава, където се наблюдава по-сериозно увеличаване на вноса – 58% средногодишно. При повечето от останалите страни ръстът е около 15-20%, при Полша и Чехия – около 7% средногодишно, а вносът на Унгария и Естония от Африка дори намалява – съответно с 1 и 26% за целия период. Като стойност с най-голям ръст отново е Полша (425 млн. евро), следвана от Румъния, Словения и България (съответно 240, 230 и 200 млн. евро).

Най-съществено място в търговията на страните от ЮИЕ с Африка през 2013 г. заемат машините (39%), следвани от храните (15%), другите суровини и другите преработени продукти (по 12%). Машините доминират и износа (42%), и вноса (29%), като при износа втора група са храните (16%), следвани от другите суровини (13%), а при вноса второто място е за другите суровини (23%), следвани от храните (12%), другите преработени продукти, горивата и химикалите (по 9%). Салдото за 2013 г. е положително във всички стокови групи с изключение на напитките и тютюна, достигайки до 1 млрд. евро при храните и 3 млрд. евро при машините. По-сериозно присъствие в търговията на ЕС-28 държавите от ЮИЕ отбелязват при другите суровини (11% от общата търговия на ЕС с Африка, 14% от износа и 9% от вноса), храните (10%, 12% от износа и 6% от вноса) и напитките и тютюна (7%, 4% от износа и 14% от вноса). Най-голям ръст през изследвания период пък бележат мазнините (22 пъти спрямо 2003 г.), машините и горивата (по 5 пъти), химикалите и храните (по 4 пъти).

През 2013 г. общият обем на търговията на страните от ЮИЕ с тези от Субсахарска Африка е на стойност 5.2 млрд. евро, като износът превишава вноса почти тройно – съответно 3.8 и 1.4 млрд. евро. И по този показател делът на държавите от Югоизточна Европа от общата търговия на ЕС е относително нисък – 3.2%, като при износа той е доста по-висок, отколкото при вноса – съответно 4.7 и 1.7% от стойността на съответния показател за ЕС-28. Трябва да се отбележи, че делът на африканските държави от АКТБ спрямо общата търговия с Африка е доста по-нисък при страните от ЮИЕ, отколкото при ЕС-28 – съответно 44 и 51%.

Лидер в това отношение (виж фиг. 3) отново е Полша (36%, 1.9 млрд. евро за 2013 г.), следвана от Чехия (16%), Румъния и Унгария (по 12%) и България (10%), а останалите страни заемат относително малък дял от обема на търговията – по 1-3%. Полша е и единствената държава, която има по-съществен дял от търговията на ЕС-28 със страните от Субсахарска Африка – 1.1% през 2013 г. Подобна е ситуацията и по отношение на износа, а при вноса доминацията на Полша е още по-ясно изразена (49%). Други държави с по-сериозен дял са Чехия (13%), България и Румъния (по 10%), а при всички останали страни през 2013 г. вносът е на стойност под 85 млн. евро.

Фигура 3. Дял на държавите от ЮИЕ от търговията със страните от АКТБ (%)

Източник: Eurostat.

Както беше посочено, общо за страните от ЮИЕ делът на търговията със Субсахарска Африка спрямо тази с целия континент е доста по-нисък от този на ЕС-28. Тук обаче разликите между отделните държави са огромни – ако при някои страните от АКТБ заемат едва 20-30% от търговията с Африка (Словения, Латвия, Румъния, Словакия, Литва), то при други делът надвишава този за ЕС-28 (Чехия, Унгария), стигайки до 65% при Полша и 75% при Естония. За България това съотношение е близко до средното за ЮИЕ – 42%. Сходно е и съотношението при износа - при повечето държави измерението му е с 2-5 процентни пункта по-ниско с изключение на лидерите Естония (77%) и Полша (57%), както и на България (36%). Малко по-различно е положението при вноса, където най-висок дял на търговията със Субсахарска Африка спрямо тази с целия континент се наблюдава при Полша (79%) и България (64%), следвани от Унгария и Естония (по 60%) и Чехия (54%), докато за Словакия този дял е едва 10%. Тези тенденции произтичат както от поддържането на наследени от миналото външнотърговски връзки с конкретни африкански държави, така и от опита на някои от страните в ЮИЕ да диверсифицират външнотърговските си взаимоотношения, особено във връзка с износа.

И при търговията със страните от АКТБ нарастването в държавите от ЮИЕ е доста по-голямо, отколкото в ЕС-28 (съответно 2.1 и 3.5 пъти за периода 2003-2013 г.). Лидер отново е България със средногодишен ръст от 85%, следвана от Латвия (46%), Естония (36%) и Чехия (32%). И тук в стойностно изражение водещо място заема Полша (1.3 млрд. евро), следвана от Чехия (650 млн. евро), Румъния (460 млн.евро) и България (400 млн. евро). Важно е да се отбележи, че огромният ръст, който се наблюдава при България, а и при някои от другите

страна от ЮИЕ, се дължи до голяма степен на много ниските базови обеми на търговията от 2003 г.

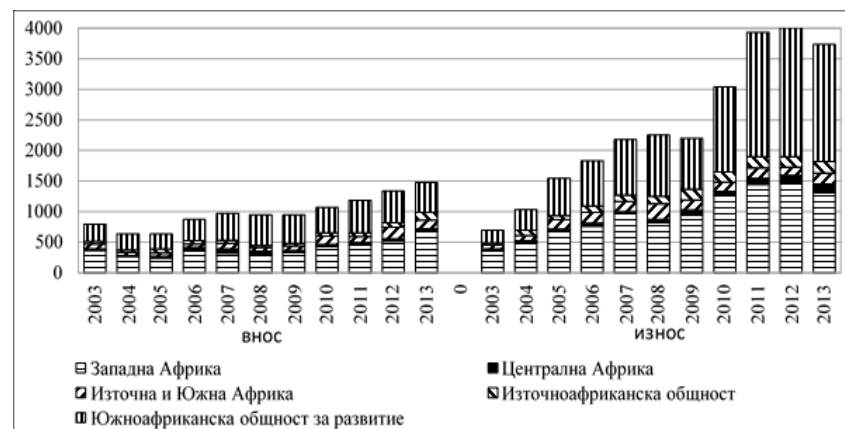
При този показател, както и при търговията с цяла Африка, същественият ръст е предимно в резултат от повишаването на стойността на износа. През 2003 г. вносът и износът стартират при относително еднакви нива - съответно 0.8 и 0.7 млрд. евро, но докато първият показател расте с едва 0.7 млрд. евро (8% средногодишно), при втория повишението е с над 3 млрд. (40% средногодишно). И по двата показателя лидер като дял е България (съответно 73 и 91% средногодишно), а като стойност – Полша (съответно 360 и 950 млн. евро). Но докато при износа почти всички държави от ЮИЕ отбелязват сериозен средногодишен ръст (Унгария, Литва, Словения – по 25-30%; Румъния, Полша, Словакия – по 45-50%, Латвия – 60%, Чехия – 74%, Естония – 81%), при вноса единствените страни освен България, при които има по-осезаемо увеличение, са Латвия (18%), Словения (14%) и Полша (10%), а при Естония, Унгария и Словакия дори се отчита спад (съответно с 18, 35 и 53% за 2013 спрямо 2003 г.). Влиянието на глобалната криза върху при търговията със страните от АКТБ е още по-слабо изразено - през 2009 г. нейният обем намалява с едва 60 млн. евро. Наблюдава се обаче минимален спад и през последната година от периода, дължащ се най-вече на намаление в търговията на Естония (150 млн. евро), Унгария (280 млн. евро), Литва (190 млн. евро) и Румъния (90 млн. евро), който е донякъде компенсиран от ръст при Полша (480 млн. евро) и България (50 млн. евро).

Търговията на държавите от ЮИЕ с тези от Субсахарска Африка е доминирана от машините (42%, 1.5 млрд. евро), следвани от другите преработени продукти (13%, 690 млн. евро), другите суровини (12%, 640 млн. евро) и храните (11%, 560 млн. евро). Другите суровини и напитките и тютюнът са единствените групови стоки с по-съществен дял в общата търговия на ЕС – съответно 5.3% и 5.1%, като при вторите делът на вноса на ЮИЕ е 14.2% от този на ЕС. Именно това е и продуктовата група, при която делът на търговията с държавите от АКТБ спрямо тази с целия континент е най-голям – 77% (99.9% от вноса), следвана от мазнините (55%, 64% от износа) и другите суровини и машините (по 48%). В това отношение значителен дял при вноса имат и храните (83%), другите преработени продукти (73%) и другите суровини (64%). И тук, както при търговията с целия континент, най-сериозно повишение се отчита при мазнините (над 100 пъти), следвани от горивата (над 10 пъти) и машините (над 4 пъти), като този ръст е концентриран главно в износа.

Основни търговски партньори на държавите от ЮИЕ сред регионите за сключване на СИП (виж фиг. 4) са Южноафриканската общност за развитие (46%, 2.4 млрд. евро) и Западна Африка (38%, 1.9 млрд. евро), следвани от Източна и Южна Африка и Източнаафриканската общност (по 6%, 320 млн. евро) и

Централна Африка (3.5%, 180 млн. евро). Делът на лидерите при износа е още по-висок – съответно 51% и 34%, а при вноса позициите им са разменени – Западна Африка (46%) и Южноафриканската общност за развитие (33%).

Фигура 4. Търговия на страните от ЮИЕ с регионите за сключване на СИП в Африка (2003-2013, млн. евро)

Източник: Eurostat.

Най-голям ръст през разглеждания период бележат Южноафриканската общност за развитие (45% средногодишно) и Източнаафриканската общност (38%), като тази тенденция е още по-силно изразена при износа (съответно 84 и 56% средногодишен ръст). При вноса най-значително е процентното нарастване в Източнаафриканската общност (26% средногодишно), най-ниско - в Централна Африка (11%), а в останалите региони то е около 15%. В началото на изследвания период (2003-2005 г.) лидер в търговията на страните от ЮИЕ (както е и за целия ЕС) е регионът на Западна Африка, след което обемът ѝ се изравнява с този на търговията с Южноафриканската общност за развитие (2006-2010 г.), която продължава да заема водещо място и през последните години, най-вече поради значително по-сериозното нарастване на износа за този регион.

Заклучение

Анализът на динамиката на търговията на ЕС с африканските региони за сключване на СИП позволява да се направи изводът, че стойността ѝ нараства малко по-бързо от общата извънобщностна търговия на Съюза. Динамиката на търговията в отделните региони е различна, поради техните конкретни характеристики, но държавите, с които има сключени междинни СИП, заемат все по-предни места в търговията с ЕС на съответните региони. Въпреки че не са

лидери, търговията с тях нараства с изпреварващи темпове спрямо останалите страни в регионите. Посочената тенденция е много по-силно изразена по отношение на вноса на ЕС от тези държави, тъй като междинните СИП дават правото на безмитен внос без ограничения за почти всички стоки.

Обемът на търговията на страните от ЮИЕ както с Африка общо, така и с държавите от АКТБ, показва значително по-съществен ръст от този на ЕС-28. Това се дължи основно на много по-бързото повишаване на износа (4-5 пъти по-голямо, отколкото при ЕС-28), докато вносът се увеличава с близки до общите за Съюза темпове. При търговията на страните от Югоизточна Европа се наблюдават характерните за целия ЕС тенденции и по отношение на стоквата структура – търговията е концентрирана в относително малко групи стоки, и като географско разпределение – лидери са регионите на Южноафриканската общност за развитие и Западна Африка, които разменят местата си в продължение на разглеждания период. За разлика от търговията и на Африка, и на държавите от АКТБ с ЕС, обаче, при ЮИЕ не се наблюдават сериозни спадове в резултат от глобалната финансова криза и от кризата в Еврозоната. Другата съществена разлика при търговията на държавите от ЮИЕ със Субсахарска Африка е много по-голямото нарастване на износа през разглеждания период в сравнение както с това на вноса, така и с ръста на износа на ЕС-28 за региона.

Въпреки по-малкия обем на търговията в сравнение с Полша, която като най-голяма от разглежданите икономики е безспорен лидер, а също и в сравнение с Румъния и Чехия, по всички показатели България заема едно от челните места в търговията с Африка. Тя е сред водещите в Югоизточна Европа и в търговията с държавите в рамките на преговори за сключване на СИП, като е безспорен лидер по отношение на темповете на нарастване както на вноса, така и на износа.

Държавите от Субсахарска Африка имат нарастващо значение във външно-търговските отношения на България – стойността на търговията с тях се увеличава над 3 пъти по-бързо в сравнение с общите търговски потоци на България извън ЕС. Потенциалът, който търговията с разглежданите държави открива пред нашата страна е още по-голям и от гледна точка на повишаващото се силно положително салдо на търговията с тях.

АЛТЕРНАТИВИ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ХХІ ВЕК: ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ, РЕШЕНИЯ

Сборник от доклади, представени пред Академичния форум „Икономика“, състоял се от 30 септември до 2 октомври 2015 г. в КК „Златни пясъци“, Варна.

Първо издание

Научни редактори: Георги Шопов, Спартак Керемидчиев

Редактор: Мария Георгиева

Корица: РА Райц-2

Печатни коли: 17,5

Формат: 64 x 45

Тираж: 400

ISBN: 978-954-90138-3-2

Предпечат и печат: РА Райц-2

Адрес: София, ул. “Н. В. Гогол” 5

www.raitz-2.com